

RECÂÎ-ZÂDE AHMED CEVDET'İN TARİH MANZUMELERİ

Ali YÖRÜR¹

ÖZET

Klasik Türk edebiyatında tarih düşürme, "ebced hesabı" çerçevesinde bir olayın tarihini şiir vasıtasıyla kayıt altına almak amacıyla başvurulan bir sanattır. Bir başka ifadeyle ebced hesabına tekabül eden sayıları esas alarak herhangi bir olayın tarihini bir veya birden çok kelime, mısra veya beyit hâlinde verecek şekilde harflerin her birinin sayı değerlerinin toplanması sonucunda meydana getirilen bir hesap sistemidir. Klasik Türk edebiyatı şairleri doğum, ölüm, evlenme, savaş, barış, sünnet, sakal bırakma, yangın, deprem, mansıb ve tayin durumları, zaferler, fetihler, mimarî yapıların tamiri veya inşası gibi hayatın her alanındaki konularda bu sanata başvurmuşlardır. Bu yönüyle tarih manzumeleri, klasik Türk edebiyatına yöneltilen "halktan kopuk olma, gerçek hayattan tamamen soyutlanmış olma, sadece saray çevresinde gelişme imkânı bulma" iddialarının aksine gerçek hayattan izler taşımakta ve bahsettikleri konular bakımından yazıldığı dönemin sosyo-kültürel yapısını gözler önüne sermektedir.

Bu makalede, 19. yüzyıl şairlerinden olan ve genç yaşta hayatını kaybeden Recâî-zâde Ahmed Cevdet ve eserleri hakkında bilgi verilip Dîvânçe'sindeki tarih manzumelerinin transkripli metni hazırlanarak şekil ve muhteva yönünden incelemesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Recâî-zâde Ahmed Cevdet, Dîvânçe, Tarih Manzumesi.

THE HISTORICAL POETRY OF RECÂÎ-ZÂDE AHMED CEVDET

ABSTRACT

Chronogram is an art applied in Classical Turkish literature to determine the date of an event within the framework of "gematria calculation." In other words, they are a calculation system which is created by adding the numerical values of each letter in a way that gives the date of any event in the form of one or more words, verses, or couplets, based on the numbers corresponding to the gematria calculation. Classical Turkish literature poets used this art for all sorts of life events such as birth, death, marriage, circumcision, the growing of one's beard, fire, earthquakes, moving up in ranks and appointments, victories, conquests, and the repair or even construction of architectures. In this respect, chronograms bear traces of real life and reveal the socio-cultural structure of the period during which they were written, about the subjects they mentioned about in contrast to claims of "disconnected from the public, completely abstracted from real life and developed only around the palace" directed at Classical Turkish literature.

This article provides information about Recâî-zâde Ahmed Cevdet, who was one of the 19th century poets and died at a young age, and his works and investigates the chronograms from his Dîvânçe in terms of form and content through their transcribed texts.

Keywords: Recâî-zâde Ahmed Cevdet, Cevdet, Divançe, History Poem.

¹ Öğr. Gör., Kastamonu Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili Bölümü, ali.yorur@hotmail.com. ORCID: 0000-0003-1434-2995

GİRİŞ

Tarih düşürme “ebced hesabı” çerçevesinde bir olayın tarihini şiir bağlamında kayıt altına almak amacıyla başvurulmuş bir sanattır ve aynı zamanda Arap alfabesindeki harflerin kolaylıkla ezberlenebilmesi için harflerin birleştirilmesi suretiyle meydana getirilmiş sekiz manasız kelimenin oluşturduğu bir sistemin adıdır. Bir başka ifadeyle ebced hesabı, ebced hesabına tekabül eden sayıları esas alarak herhangi bir olayın tarihini ustalıkla bir veya birden çok kelime, mısra veya beyit hâlinde verecek şekilde harflerin her birinin sayı değerlerinin toplanması sonucunda meydana getirilen bir hesap sistemidir (Demirel 2008: 373). “Ebced hesabı” denildiğinde akla ilk gelen “tarih düşürme” olduğu için zamanla bu iki terim birbirinin yerine dahi kullanılır olmuştur (Üstüner 2014: 195).

Tarih manzumelerini farklı kategorilerde ele almak mümkündür. Noktalı ve noktasız harflerle düşürülen, mukatta (kesik), birleşmeyen harflerle yapılan, muvassal, mükerrer, gayrimükerrer, muammâ, bilmeceli, satranç usûlü tarihler bunların başlıcalarındandır (Canım 2010: 329).

Tarih düşürme belâgat kitaplarında bedî’ sanatları arasında sayılmıştır. Bir tarih manzumesinde ebced hesabı yanında vezin, kafiye ve anlam da önemlidir; bunların hepsinin bir arada bulunması oldukça büyük bir zihni mesaiyi gerektirir. Buna göre şair önce ebced sistemini kullanarak hadisenin oluş yılını gösterecek şekilde bir mısra yazar, genellikle bunun önüne koyduğu mısradaki mahlasını, söylediği tarihin çeşidini veya ta’miyesini belirtir. Ardından tarihini düşürdüğü olay (doğum, ölüm, tahta çıkış, sünnet, evlenme, mimari yapı, sefer, barış, zafer vb.) ve bu olayla ilgili kişi adları yanında gerekli remiz ve mazmunları anarak şiirini tamamlar (Karabey 2011: c.40, 80).

Bilindiği gibi Divan şiiri kurgusal yapısıyla ön planda olsa da gerçek hayattan da izler taşır. Tarih manzumeleri de Divan şairinin çevresini ve dış dünyayı ne kadar gözlemlediğini ve nasıl yorumladığını göstermesi açısından üzerinde durulması gereken şiirlerdir (Üstüner 2014: 195). İşte bu düşüncelerle Recâî-zâde Ahmed Cevdet’in tarih manzumelerinin tenkitli metnini ve incelemesini ortaya koymaya çalışacağız.

1. Recâî-zâde Ahmed Cevdet

1.1. Hayatı

Ahmed Cevdet İstanbul’da doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Reîsü’l-küttâb Mehmed Recâî Efendi’nin torunudur. Babası şair İbrahim Münîb Efendi’dir. *Dîvânçe*’nin Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 85 numarada kayıtlı bulunan nüshasında, şairin dedesinin babası Borlulu Halil Ağa’ya kadar uzanan bir soy ağacı yer almaktadır. Ahmed Cevdet’in tahsil hayatına dair kaynaklarda ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Ancak eserlerinden zamanın ölçüleri içinde iyi bir tahsil görmüş olduğu anlaşılmaktadır. *Fatin Tezkiresi*’nde Arapça ve Farsça öğrendiği, eğitiminin ardından Bâb-ı Âlî Dâhiliye Kalemî’ne memur olarak girdiği ifade edilmektedir.

Cevdet, bu görevdeyken İstanbul'da çıkan bir veba salgınında 1247/1831 yılında vefat etti. Kabrinin yeri belli değildir. (Yekbaş 2014; Abdülkadiroğlu-Sarı 2009: 324; Çiftçi 2017: 71; Şemseddin Sami 1996: c.3, 1847; Yörür 2021: 236; Dîvânçe, vr. 1a).

1.2. Eserleri

1.2.1. Nevâdirü'l-Âsâr fî Mütâla'atî'l-Eş'âr: Ahmed Cevdet Efendi'nin en hacimli eseridir. Beyit derlemelerinden oluşmaktadır. Şairin edebî zevkinin mahsulü olarak ortaya çıkmış bu derleme eserde, klasik edebiyatın değişik yüzyıllarda yaşamış şairlerinden seçmeler yapılmıştır. Muhtelif dîvân ve mecmualardan seçilerek *elifbâ* üzere tertiplenmiş dört binin üzerinde beyti ihtiva eden Nevâdirü'l-Âsâr, Recâî-zâdelerin konağında yapılan toplantılarda okunan beyitlerden ortaya çıkmış bir eserdir. Kitabı derleyen ve neşreden Recâî-zâde Cevdet'in kardeşi Mustafa Sâmîl Bey (ö. 1256/1840)'dir. Mustafa Sâmîl Bey, eseri ağabeyinin vefatından sonra neşretmiştir. Eser, Bulak'ta 1256/1840 yılında 179 sayfa hâlinde nesta'lik hat ile basılmıştır *Nevâdirü'l-Âsâr*, bugünkü harflerle yayımlanmıştır (Abdülkadiroğlu-Sarı 1998).

1.2.2. Zînetü'l-Mecâlis: Bir mısra derlemesidir. *Elifbâ* tertibi üzerine sıralanmıştır. Eserde numaralanmış 1025, numara dışı 42 olmak üzere toplam 1067 mısra vardır. *Zînetü'l-Mecâlis*, bugünkü harflerle yayımlanmıştır (Abdülkadiroğlu 1994).

1.2.3. Dîvânçe: Tamamı 998 beyit olan *Dîvânçe*'nin bilinen dört yazma nüshası vardır: 1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 807, 32 vr. 2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 2847, 33 vr. 3. Millet Kütüphanesi AE Mnz, Nr. 84, 33 vr. 4. Millet Kütüphanesi AE Mnz Nr. 85, 37 vr. *Dîvânçe*'de bir münacat, 1 ramazaniye, 1 bahariye², 2 manzum mektup, 3 muhammes, 1 terkîb-i bend, 1 müsemmen, 3 tazmin, 2 tahmis (biri nâ-tamâm), terci'-i bend, 10 tarih, 1 müstezad, 1 şarkı, 1 beyt-i müşterek, 24 gazel (sekizi nâ-tamâm), 1 şarkı ve müfredler bulunmaktadır.

2. Recâî-zâde Ahmed Cevdet Dîvânçesi'nde Tarih Manzumeleri

Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Dîvânçe'sinde toplam 10 tarih manzumesi vardır. Bu bölümde, tarih manzumelerinin incelemesi yapılmıştır.

² Bahariye tarafımızdan yayımlanmıştır. Bkz. "Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Ali Paşa'ya Sunduğu Bahâriyye'si", RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, sayı: 22, s. 608-615.

2.1. Tarih Manzumelerinin Yazılış Sebeplerine Göre Tasnifi ve Yazılış Yılları

Recâî-zâde Ahmed Cevdet Dîvânçesi'ndeki tarih manzumeleri, H.1237 senesinden 1244 senesine kadar meydana gelen olaylar üzerine yazılmıştır. Tarih manzumesinin kim veya ne için söylendiği manzumenin başında yazılmıştır. Manzumelerin yazılış sebepleri ve tarihleri Dîvânçe'de sıralamayla tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1. Tarih Manzumelerinin Konusu ve Tarihi

Sıra No	Yazılış Sebebi	Yazılış Tarihi
1	Sermed Efendi'nin Oğlu Rıza'nın Vefatı	H.1244/M.1828-9
2	Mîr Ârif'in Halet Efendi'ye Damat Olması	H.1237/M.1821-2
3	İhsan Bey'in Doğumu	H.1238/M.1822/3
4	Benderli Ali Paşa'nın Sadrazam Olması	H.1237/M.1821
5	Zîver Efendi'nin Sakal Bırakması	H.1239/M.1823-4
6	Âşık Hüseyin'in Vefatı	H.1240/M.1824-5
7	Âşık Hüseyin'in Vefatı	H.1240/M.1824-5
8	İbrahim Efendi'nin Vefatı	H.1240/M.1824-5
9	Kadri Bey-zâde Mîr Hasib'in Vefatı	H.1240/M.1824-5
10	Vesile Kadın'ın Vefatı	H.1241/M.1825-6

2.2. Tarih Manzumelerinde Kullanılan Aruz Kalıpları ve Bahirleri

Dîvânçe'de yer alan tarih manzumelerinin 5 farklı vezin kalıbıyla yazıldığı görülmüştür. Klasik Türk edebiyatı'nda en çok kullanılan "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün", "Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün" kalıpları Ahmed Cevdet'in manzumelerinde de öne çıkmaktadır.

Tablo 2. Tarih Manzumelerinin Aruz Kalıpları

Sıra No	Kullanılan Aruz Kalıpları	Aruz Bahri	Kullanım Sıklığı
1	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	Remel	3
2	Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	Hecez	3
3	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	Remel	2
4	Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	Remel	1
5	Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	Recez	1

2.3. Tarih Manzumelerinin Beyit Sayıları

Eserdeki tarih manzumelerinin beyit sayıları 3-12 arasında değişmektedir. Tarih manzumelerinin yarısı 5 ya da 7'şer beyitten oluşmaktadır.

Tablo 3. Tarih Manzumelerinin Beyit Sayıları

Tarih Manzumelerinin Beyit Sayıları	Kullanım Sıklıkları
3 Beyitten Oluşanlar	1
5 Beyitten Oluşanlar	3
6 Beyitten Oluşanlar	1
7 Beyitten Oluşanlar	2
8 Beyitten Oluşanlar	1
9 Beyitten Oluşanlar	1
12 Beyitten Oluşanlar	1

2.4. Tarih Manzumelerinin Muhteva Özellikleri

a. Tayinlere Düşürülmüş Tarihler

Sadrazam Tayinlerine

Benderli Ali Paşa'nın Sadrazam Olması

b. Vefatlara Düşürülmüş Tarihler

Sermed Efendi'nin Oğlu Rıza'nın Vefatı

Âşık Hüseyin'in Vefatı

Âşık Hüseyin'in Vefatı

İbrahim Efendi'nin Vefatı

Vesile Kadın'ın Vefatı

Kadri Bey-zâde Mîr Hasib'in Vefatı

c. Doğuma Düşürülmüş Tarih

İhsan Bey'in Doğumu

d. Sakal Bırakmaya Düşürülmüş Tarih

Ziver Efendi'nin Sakal Bırakması

e. Damat Olmaya Düşürülmüş Tarih

Mir Arif'in Halet Efendi'ye Damat Olması

3. Tarih Manzumelerinin Metni

Recâî-zâde Ahmed Cevdet Divânçesi'nde bulunan tarih manzumelerinin dört farklı nüsha karşılaştırılarak transkripsiyonlu metni verilmiştir.

TEVÂRİH³

Târîh-i Vefât-ı Rızâ Maḥdûm-ı Sermed Efendî,⁴

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

.... / / / ...

1. İhtisâb-ı Ğalaṭa kâtibi Sermed kim anıñ
Oğlunuñ fevti mekâliyle pür oldı efvâh
2. Öyle ğadr itdi o meh-pāreye kim devr-i zamân
Okuyan tercüme-i ḥâlin ider ḥaşre dek âh
3. Seyre gitmişdi geçenlerde Fener-bâğçesi'ne
Şevk ile itmek için sūy-ı çemen-zâra nigâh
4. Döndürüp zevrak-ı 'ömrin Moda Burnu'nda felek
Bir bölük kimse ile eyledi deryâda şinâh
5. Üçü çıkdı ikisi kendi ile ğarḳ oldı
Çâre ne böyle imiş bunlara taḳdîr-i İlâh
6. Vâlideyniyle gidüp **Cevdet** o girdâb-ı gama
Cesed-i pâkin o bî-baḥtñ ararken nâĝâh
7. Taldı ğavvâş-ı każâ çıkdı şu mu'cem târîḥ
Düşürüp bahre kader aldı Rızâ'yı eyvâh H. 1244 / M. 1828-29

³ Esas alınan nüsha: **M1**: Millet Kütüphanesi AE Mnz. Nr. 85. Diğer Nüshalar:

M2: Millet Kütüphanesi AE Mnz. Nr. 84.

İ1: İstanbul Üniversitesi TY Nr. 807.

İ2: İstanbul Üniversitesi TY Nr. 2847.

⁴ Târîḥ: İ2, Başlık İ1 ve M2'de yok.

Tārîḥ Berāy-ı Dâmâd Şoden Mîr 'Ārif Be-Ḥazret-i Ḥālet Efendi

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

- - . - / - - . - / - - . - / - - . -

1. *Ḥālet Efendi*'ye Ḥudā 'ömr-i ebed ide 'atā
Dergāhın itsün mültecā bay ü gedāsı devletiñ
2. Ol ḥazret-i 'ālī-cenāb luḫfı cihāna bī-ḥesāb
Erbābın eyler behre-yāb ḳadrin bilür ehliyyetiñ
3. 'Ārif Beg'i dāmād idüp iclālını müzdād idüp
Güyā buyurdu şād idüp bu yüzden olsun rif'atiñ
4. Virdi 'arūs-ı kāmını meşhûr itdi nāmını
Seyr it sürür eyyāmını varsa felek gel ruḫşatıñ
5. Çok ḳalb-i maḫzûn itdi şād çok nā-murādı ber-murād
Olmaz mı iḳbālî ziyād böyle veliyyü'n-ni'metiñ
6. Ey ḫātem-i devr-i zamān 'ālem bilür itmem beyān
Sensin mu'īn-i bī-kesān āfāḳı tıtdı şöhretiñ
7. Miālîñ seḫā vü cūdda görmüş mü var mevcūdda
Bu ka'be-i maḳşūdda yokdur delile ḫacetiñ
8. Bir nīm nigāhıñ olsa ger kem-nāmı⁵ nām-āver ider
İdbārı iḳbāle döner vardır o rütbe himmetiñ

⁵ güm-nāmı: l1.

9. Sa'yiñ olup ta'mîrede bu 'âlemi tahtîrede
Âyîne-i tedbîrede koyduñ nizâma şüretiñ
10. Nüh-âsumân turduķca tur bu hâk-dân turduķca tur
Var ol hemân turduķca tur hussâda göster devletiñ
11. **Cevdet** virüp hâmeñ hitâm yazdı bu beyt içre benâm⁶
Dört vechle târih-i tām arz eylemekdir niyyetiñ
12. Ehl-i hüner eyler du'â iclâle dâl ide Hudâ
Dāmâdı 'Ārif Bey sezâ oldu cenâb-ı hâletiñ H. 1237 / M. 1821-22

Târîh-i Velâdet-i İhsân Bey⁷

Mefâ'ülün Mefâ'ülün Mefâ'ülün Mefâ'ülün

. . . . / / /

1. Şıtabl-i şehriyârî yazıcısı şādumân oldu
Şükür maflübını ol zât-ı vâlânıñ Hudâ virdi
2. Gelüp dünyāya bir maḥdümü oldu dâfi'-i âlām
Ḳudümü meymenet-mersüm imiş ḥaḳḳâ şafâ virdi
3. Cemâlin 'arz idince vâlideynine o meh-ṭal'at
Şeb-i târik-i ğamda ḳaldıladı pür⁸-ziyâ virdi
4. Açıldı dîde-i bahtı cihâmı gördiler zîrâ⁹

⁶ penâm: İ2.

⁷ Bu manzume İ1'de yok.

⁸ bir: M2.

Felek ellerine âyîne-i 'âlem-nümâ viridi

5. Mu'ammer eylesün Hâk cümlesin **Cevdet** sa'âdetle
İcâbetden eşer böyle du'âyı bî-riyâ viridi¹⁰

6. İştidim harf-i cevher-dârdan târîh-i mevlûdın
Şafer içre cihâna toğdı İhsân Bey şadâ viridi H. 1238 / M. 1822-23

Târîh-i Şadâret-i Benderli 'Alî Paşa¹¹

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

. . . . / / /

1. Şeh-i Gâzî cihâni ba'd-ezîn bed' eylesün fethe
Vezîr-i a'zamı oldı 'Alî Paşa-yı dil-âgâh
2. O Haydar-sirete ihsân idüp mühr-i hümâyünün
Bütün dünyâyı mesrûr itdi luţfila o şâhen-şâh
3. Ne Haydar kahramân-ı 'arşa-i merdî ki açmışdır
'Adû-yı dîne havf-ı tîği sūy-ı dūzaħa bir râh
4. Neşât-âver olunca yümn-i teşrîfîyle İstanbul
O rütbe kaçdı ğam itdi 'adem-âbâdı menzil-gâh
5. Zamân-ı devletiñde fetħ ü nuşret çok zühür eyler

⁹ güyâ: M2.

¹⁰ Bu beyit M1'de yok.

¹¹ Târîh Berây-ı 'Alî Paşa

Ĥıdîvâ çekme ġam tevĤıka mazġarsın bi-ġamdi'llâh

6. Eâr-i šâm-ı zšlmet ište ġordi šimdi dšnyâyı
Fšršġ-ı ġimmetiñ oldı ziyâ-pâš-ı cihân çšn mâh

7. Seni Ĥaġ dâ'im itsšn šadr-ı vâlâda sa'âdetle
Du'â-yı devletiñ vird-i zebânımdır benim her ġâh

8. Olup târiġ-i tâmım fâl¹²-i ġayra dâll ey *Cevdet*

'*Alî Paša*'yı šadrında muvaffâġ eylesšn Allâh

H. 1237 / M. 1821

Berây-ı Târiġ-i Ĥaġ-ı Ziver Efendi¹³

Mefâ'ilšn Mefâ'ilšn Mefâ'ilšn Mefâ'ilšn

. . . . / / /

1. Efendi-zâdeme šâyeste dense fâ'ıġu'l-akrân
Ĥudâ 'âlimdir itdi her fšnšnı šimdiden ezber

2. On altı yašma ġirdikde ġıldı liġyesin irsâl
Bu da luġf-ı Ĥudâdır herkese olmaz našıb ister

3. Dedi cevherle *Cevdet* vâlid-i zî-šânı târiġin

Ĥudâ ġaġıñ mšbârek ide tšl-i 'ömr ile Ziver

H. 1239 / M. 1823-24

Târiġ-i Vefât-ı 'Âšıġ Ĥšseyn

Fâ'ilâtšn Fâ'ilâtšn Fâ'ilâtšn Fâ'ilšn

- . . . / - . . . / - . . . / - . .

¹² mišâl: İ2.

¹³ Berây-ı Târiġ-i Ĥaġ-ı Ziver: Târiġ-i Ĥaġ-ı Ziver: İ2 ve M2; Târiġ: İ1.

1. Zümre-i hattâtdan 'Âşık Hüseyin-i bî-nevâ
Hü çeker ney gibi bu bezm-i fânide müdâm
2. Derd-mendiñ geçdi vaqti hep kalenderlik ile
Böyledir hâl-i cihân ehl-i dil olmaz be-kâm
3. Mest olup câm-ı fenâdan eyleyüp terk-i rüsüm
Nefsini taşkîr için 'âlemden olmuşdı melâm
4. Fevtine *Cevdet*'le yazdık iştirâk üzre *Fehîm*
İki mışra' biri cevher birisi târîh-i tām
5. 'Azm-i 'uqbâ eyledi 'Âşık Hüseyin-i nâ-murâd H. 1240 / M. 1824-25
Eyleye 'Âşık Hüseyin yek-reh-i kûhladı maqâm H. 1240 / M. 1824-25

Diger Târîh-i Vefât-ı 'Âşık Hüseyin Be-Ṭarîk-i Hüzâl¹⁴

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

-. - - / - . - - / - . -

1. Bir kitabı vardı şâhib-merqadiñ
Nâmı *Kenzü'l-İhtîşâş-ı* Beldeki
2. Şoñra metni şerh idüp tâliblere
Bahâi tafşil eyledi mücmeldeki
3. Yazdı çizdi nüshasında bî-hesâb
Sürhîni telvîâ idüp cedveldeki

¹⁴ Târîh Berây-ı Vefât-ı 'Âşık Hüseyin: İ1.

4. Çalmadan oynar tel ehliydi bilüp
Sâz-ı dehriñ nağmesin her teldeki
5. Nefsine kalmışdı *Köroğlu* gibi
Ayuyı üflerdi *Çamlıbel*'deki
6. Halka da şâbün virdi cılķ içün
Bu idi sermâye dâ'im eldeki
7. Kendi de böyle idüp maḥv-ı vücüd
Çür çüpe dönmüşdi rüy-ı seldeki
8. Hâşılı Rabbim günâhın 'afv ide
İtdigi çok âḥir ü evveldeki
9. Şoñ cemâ'at kıldı târiḥin 'ayân
Mâtem it gitdi imâm-ı Beldeki *H. 1240 / M. 1824-25*

Târîḥ-i Vefât-ı İbrâhîm Efendi¹⁵

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

-. - - / - . - - / - . - - / - . -

1. *Seyyid İbrâhîm Efendi* 'yi koyup kabre ecel
Fülk-i cismin eyledi tersânede gözden nihân
2. Maḥzen-i çüpüñ olup bir nice dem baş kâtibi
Yongaya karışmamışdı ol zarîf-i nükte-dân

¹⁵ Târîḥ-i Vefât: İ1.

3. Şıdkıla hıdmet idüp yıllarca dîn ü devlete
Aldı dīvān-hāne-i ‘ālemde kat kat nām u şān
4. Genc iken pīrāne dādı eylemişdi ihtiyār
Toğrılıkdandı ‘aşāsı sağ elinde bir nişān
5. Kendine maḥşūs olup ‘iffetle tavr-ı nāziki
İltifāt eyler idi a‘lā vü ednāya hemān
6. Böyle aḥlāk-ı ḥamīde şāhibi ehl-i dile
Çok mı rahmet-ḥān olup ‘ālem dise cennet-mekān
7. *Cevdetā* tārīhidir el-ḥaḳ *Fehīm* ’iñ yādigār
Oldı İbrāhīm Efendi gülşen-i ‘Adne revān H. 1240 / M.1824-25

Tārīḥ-i Vefāt-ı Qadrī Beg-zāde Mīr Ḥasīb^{16, 17}

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

...- / ...- / ...- / ...-

1. Qadrī Beg-zāde o gül naḥl-i leṭāfet ki şolup
İtdi hicri bize bu gülşeni cāy-ı ḥasret
2. Genc iken dāḥil olup silsile-i tadrīse
Eyledi mevtille şāhn-ı cihāndan ḥareket
3. Ḥaṭṭ-ı ta‘līḳde bir şīveye mālīk idi kim
Qıṭ‘asın görse gelür idi ‘*İmād*’a ḥayret

¹⁶ Tārīḥ-i Vefāt-ı Melek-Pāşā-zāde Zādesi Mīr Ḥasīb: İ2.

¹⁷ Bu manzume İ1’de yok.

4. Ser-firâzıydı semâhatle kişi-zâdeleriñ
Dâ'imâ eyler idi herkese 'âlî-himmet
5. Hâk o yatdıķca vire vâlid ü dâderlerine
'Ömr ü iķbâl-i ebed feyz-i kemâl-i şihhat
6. *Cevdetâ* taş diküp kabrine yazdım târîh
Menzilin Mîr Hâsîb'in ide Rabbim cennet H 1240 / M.1824-25

Târîh-i Vefât-ı Vesîle Kadın¹⁸

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- . - - / - . - - / - . - - / - . -

1. 'İffet ile vakti geçmişken yine 'ömri gibi
İtmedi âhîr vefâ dünyâ *Vesîle Kadın'a*
2. Bir vesîleyle gidersin kabre remziyle ecel
Bu günü eylerdi hep imâ *Vesîle Kadın'a*
3. Ol sebebden nâr-geh oldu cihâmı çekdi el
N'etdi baķ endîşe-i ferdâ *Vesîle Kadın'a*
4. Çünkü dünyâda tûrup bir nice kâm almadı
Devlet-i 'uķbâ vire Mevlâ *Vesîle Kadın'a*
5. *Cevdetâ* mu'cemle yaz târîhin ol merhûmeniñ
Bezmi-i bâğ-ı 'Adn ola me'vâ Vesîle Kadın'a H. 1241 / M. 1825-6

¹⁸ Târîh-i Vefât: İ.1.

SONUÇ

Şiirlerinde *Cevdet* mahlasını kullanan Recâî-zâde Ahmed Cevdet, 19. yüzyılda İstanbul'da doğmuştur. Reîsü'l-küttâb Mehmed Recâî Efendi'nin torunu olup babası şair Münîb Efendi'dir. *Nevâdiru'l-Âsâr*, *Zînetü'l-Mecâlis* ve *Dîvânçe* adlı üç eserin sahibidir.

Dört yazma nüshası bulunan *Dîvânçe*'deki tarih manzumelerinin tenkitli metnini bu inceleme ile birlikte bilim dünyasına tanıtmış bulunmaktayız. *Dîvânçe*'de dönemin siyasî ve sosyo-kültürel unsurlarını yansıtan 10 tarih manzumesi tespit edilmiştir. Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in tarih manzumeleri Hicrî 1237-1244 yılları arasında yaklaşık 7 yıllık bir zaman dilimi içinde söylenmiştir. Tarih manzumeleri sadrazam tayini, doğum, vefat, sakal bırakma, damat olma gibi çeşitli olayları ihtiva etmektedir.

KAYNAKÇA

Abdülkadiroğlu, Abdülkerim (1994). *Zînetü'l-Mecâlis*, Ankara: THK Matbaası.

Abdülkadiroğlu, Abdülkerim; Sarı, Mehmet (1998). *Nevâdirü'l-Asâr fî Mütâlaa'ti'l-Eş'âr*, Ankara: Anıl Matbaası.

Abdülkerim, Abdülkadiroğlu; Sarı, Mehmet (2009). "Külliyât-ı Recâî-zâde Ahmed Cevdet (Nevâdirü'l-âsâr, Zînetü'l-Mecâlis, Dîvânçe", *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Cilt 15, Sayı 39, s. 323-333.

Ahmed Cevdet. *Dîvânçe*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY No: 807.

Ahmed Cevdet. *Dîvânçe*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY No: 2847.

Ahmed Cevdet. *Dîvânçe*, Millet Kütüphanesi Ali Emiri No: 84.

Ahmed Cevdet. *Dîvânçe*, Millet Kütüphanesi Ali Emiri No: 85.

Canım, Rıdvan (2010). *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.

Çiftçi, Ömer (2017). (e-kitap). *Fatin Tezkiresi (Hâtimetü'l-Eşâr)*. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55976,fatin-tezkiresi-pdf.pdf?0> [25.03.2021]

Demirel, Şener (2008). "Antepli Aynî Divanı'ndaki Tarih Manzumeleri Üzerine Bir İnceleme" *Turkish Studies*, Cilt 3, Ankara, s. 372-398.

Karabey, Turgut (2011). Tarih Düşürme, *DİA*, Cilt: 40, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Şemseddin Sami (1996). *Kâmûsu'l-A'lâm*, Cilt 3, Ankara: Kaşgar Neşriyat.

Üstüner, Kaplan (2014). "Silahşor İbrahim Yaver'in Tarih Manzumeleri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* Cilt:7 Sayı: 34.

Yekbaş, Hakan (2014). "Cevdet, Recâî-zâde Ahmed Cevdet", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)*.

<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cevdet-recaizade-ahmed> [20.03.2021]

Yörür, Ali (2021). "Recâî-zâde Ahmed Cevdet ve Dîvânçe'si", *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*, Cilt: 13/Kış Sayı: 49.

Yörür, Ali (2021). "Recâî-zâde Ahmed Cevdet'in Ali Paşa'ya Sunduğu Bahâriyye'si", *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 22.

